

➤ Rosenholm Slot har tilhørt familien **Rosenkrantz** siden midten af 1500-tallet.

Jeg var endnu ikke fyldt 15 år, da jeg begyndte som guide på Rosenholm Slot, og interessen for herregårde har jeg haft lige så længe jeg kan huske. I teenageårene var de gamle danske herregårde min helt store lidenskab, og min tid på Rosenholm var som at gå rundt i en guldgrube,« fortæller lektor Carsten Porskrog Rasmussen, som hver sommer fra 1975 og 12 år frem viste turister rundt på Rosenholm Slot i Hornslet. Dengang boede ejeren, enkebaronesse Carin Rosenkrantz, i en separat bygning lige uden for voldgraven og frem til sin død i 1996 stod hun med ansvaret for at drive slottet.

»Som rundviser lignede jeg sikkert en rigtig grønskolling den første sæson, men jeg havde læst godt på lektien og gik op i jobbet med liv og sjæl. Åbenbart må jeg have fortalt så begejstret om de forskellige museumsgenstande og indretningen på slottet, som jeg kendte som min egen bukselomme, at ledelsen syntes det var i orden at ansætte mig. Jeg syntes, at det hele var utroligt spændende, og især den lange familierække af Rosenkrantz'er, som har haft slottet siden midten af 1500-tallet, har altid fascineret mig. Om to år har Rosenholm Slot 450 års jubilæum, og den lange, ubrudte familiekæde giver stedet en fantastisk dybde eller hukommelse, som man kan kalde det,« lyder det begejstret fra Carsten Rasmussen.

En af hans lidenskaber er netop 1500-tallets gamle danske adelsslægter, som han har studeret meget i de senere år. Efter at have læst historie på Aarhus Universitet fra 1979-86 er han nu lektor på samme institut, og i 2003 skrev han en doktorafhandling om godsejeradministration fra 1524-1770 i det gamle danske hertugdømme Slesvig-Holsten.

»Som historiker er det spændende at studere den enkelte herregård helt ned i de små detaljer, og i min afhandling gør jeg rede for de gamle godsers struktur og den økonomi, som ligger til grund for driften. Det kan måske lyde lidt nørdet, men for at få et ordentligt overblik, er det nødvendigt at dykke ned i detaljen. Og i den sammenhæng falder det også naturligt at spørge: Hvad forstår man egentlig ved en herregård?«

Spørgsmålet bliver hængende i luften, for i det samme banker det på døren til Carsten Rasmussens kontor, hvor vi sidder på 1. sal i Århus Universitets hovedbygning. En kollega har nogle spørgsmål i forbindelse med en ny bog, og 46-årige Carsten Rasmussen finder straks en note i et væld af papirer på skrivebordet. Der er hele tiden en ny bog på vej og det bugnende skrivebord vidner om et driftigt kontor med mange projekter i gang. Kollegaen bliver hurtigt vejledt og Carsten Rasmussen kan fortsætte snakken, som vi har aftalt skal omhandle hans forhold til herregårde i almindelighed og Rosenholm i særdeleshed.

»Ordet herregård bruger de fleste i flæng uden at tænke over det, og det gør det lidt svært for os historikere. Faktisk er der slet ikke enighed om, hvad en herregård er, og det skyldes, at der er mindst tre definitioner på begrebet. For det første er der den historiske dimension, som går over 200 år tilbage til dengang, da en herregård typisk havde fæstegods under sig og ikke betalte skat eller tiende. Det gav en enestående juridisk status, som en del lægger til grund for herregårdsbegrebet. Andre mener, at en herregård blot er et stort landbrug, og den definition var ret udbredt for en generation siden. Det er imidlertid problematisk i dag, hvor mange svinebrug efterhånden er meget større end traditionelle herregårde. Den tredje definition vedrører store herskabelige bygninger. Mange mener, at hvis en fredet hovedbygning har tårn og fløje, så bør det være indbegrebet af en herregård, men den definition er ikke bedre end de to andre,« afslutter Carsten Rasmussen sin udlægning af herregårdsbegrebet.

Også betegnelsen "slot" er forvirrende. Tidligere blev slotsbegrebet kun knyttet til de kongeliges ejendomme, men flere herregårde, som for eksempel Rosenholm og Frijsenborg, har i mange år haft status som slotte, fordi de har store, flotte bygninger i prægtige omgivelser.

»Min konklusion er, at herregården er et gammelt historisk begreb fra dengang en herregård betød en Herres gård. Altså i betydningen en herremand, som havde rettigheder over nogle fæste-

SPECIALIST Lektor Carsten Porskrog Rasmussen er Aarhus Universitets repræsentant i "Dansk Center for Herregårdsforskning", hvor han er næstformand. Centret har blandt andet som målsætning at øge befolkningens generelle kendskab til herregårdsmiljøet i Danmark. Foto: Tommy Jervidal

CARSTEN PORSKROG RASMUSSEN

→ Født 1960 i landsbyen Følle på Djursland.

→ 1979 student fra Grenaa Gymnasium.

→ Gift og har to døtre.

→ 1986 cand.phil. i historie fra Aarhus Universitet.

→ Fra 1998 lektor ved Historisk Institut, Aarhus Universitet.

→ 2003 dr.phil. med disputats om godser i Slesvig.

→ Forfatter til flere bøger om herregårde.

→ Næstformand i "Dansk Center for Herregårdsforskning".

BEGYNDelsen Det var her på Rosenholm Slot, at Carsten Rasmussen udviklede sin interesse for de danske herregårde og gamle adelsslægter.

Lang til herregårde

Lektor i historie, Carsten Porskrog Rasmussen har som underviser, forfatter og forsker på Aarhus Universitet fingeren på pulsen i det danske herregårdsmiljø.

» Lensafløsningsloven i 1919 blev begyndelsen til **svære tider** for de danske herregårde.

bønder. En situation, der er helt ukendt i dag, hvor landbruget de sidste 50 år har undergået en kolossal omvæltning,« påpeger Carsten Rasmussen og oplyser, at der i 1950'erne var cirka 170.000 landbrug i Danmark med en gennemsnitlig besætning på seks køer. I dag er tallet reduceret til 6.000 landbrug, og på hvert brug er der gennemsnitligt over 100 køer.

»Jeg synes udviklingen er både skræmmende og uhyggelig, når jeg tænker på, hvordan det var på mine forældres lille traditionelle landbrug i Følle på Djursland, da jeg var barn i 1960'erne. Over 150.000 landbrug er nedlagt siden dengang, og det er sket uden større mediebevågenhed. For herregårdene begyndte nedturen 40 år tidligere, da lensafløsningsloven i 1919 betød en brat opvågning til nye barske tider. En lovgiven statsafgift på 20-25 pct. betød i mange tilfælde en ren katastrofe med efterfølgende tvangsauktion,« fortæller Carsten Rasmussen og peger på

Vestjylland som det område i Danmark, der blev hårdest ramt af loven. Et stort antal herregår-

de blev i løbet af få år nedlagt og udstykket på grund af statsafgiften og arveafgiften.

»De østjyske herregårde forstod langt bedre at omstille sig, og det skyldes forskellige forhold på de enkelte herregårde. For eksempel kan vi på Rosenholm takke tre personer Christiane og Carin Rosenkrantz samt nulevende Christian Rosenkrantz, for, at bygningerne og omgivelserne i dag præsenterer sig smukkere og mere velholdt end set i 100 år. I 1936, da Hans Rosenkrantz døde, var hele godset ved at blive splittet ad i små enheder, men det lykkedes hustruen Christiane at få samling på boet, og hendes søn, Holger Rosenkrantz, som var gift med Carin Ljunglöf fra Skåne, kæmpede videre for at holde sammen på de amputerede besiddelser. Da Holger døde i 1975, førte Carin Rosenkrantz godset videre, men på sine gamle dage fik hun en del betænkeligheder med hensyn til, om sønnen Christian var den rigtige til at videreføre godset,« husker Carsten Rasmussen.

Det var offentligt kendt, at Carin Rosenkrantz helst så Rosenholm videreført som

privateje i slægten, men Christian Rosenkrantz ønskede af princip ikke at eje noget. Det gav grobund for en del diskussioner mellem mor og søn, og i 20-års alderen flyttede Christian Rosenkrantz til Kassel i Tyskland, hvor han i de sidste 35 år har arbejdet som postarbejder. Han boede i starten i kollektiv, var vegetar og glødende katolik, men i dag bor han i en privat lejlighed i Kassel med sin kone og fire børn.

»Jeg fortalte Carin Rosenkrantz, som jeg blev fortrolig med under min ansættelse, at jeg var overbevist om, at Christian efter hendes død ville danne en familiefond. Det ville være til Rosenholms bedste på grund af minimale arveafgifter, og det kom også til at holde stik. De fleste andre ville nok have stukket nogle millioner i egen lomme, men Christian Rosenkrantz lagde rub og stub ind i den alment

velgørende fond, der blev oprettet, og i de første fem-seks år arbejdede han utrætteligt for slottets ve og vel. I dag er den daglige ledelse lagt i hænderne på fætter Erik Rosenkrantz, og som bestyrelsesformand kan Christian Rosenkrantz nøjes med at tage til Danmark nogle gange om året,« beretter Carsten Rasmussen.

Han fortæller, at Christian Rosenkrantz ikke er blevet mere ødsel med pengene i årenes løb. Når han rejser fra Kassel til Rosenholm foregår det på tommelfingeren. Således spares togbilletten.

»Christian Rosenkrantz har været en enestående ildsjæl i bestræbelserne for at bevare og udvikle Rosenholm Slot, men der er også ildsjæle på andre herregårde i Østjylland. Ofte er det en daglig kamp at tjene nok til vedligeholdelsen af bygningerne, som er meget tidkrævende og derfor kostbar,«

pointerer Carsten Rasmussen og nævner Clausholm som et andet godt eksempel.

»Kim Berner på Clausholm skal hvert år skaffe omkring en million kroner til vedligeholdelsen af bygningerne, og han har valgt at satse på turister. Det kræver en del is i maven, for turistindtægter svinger ofte, som vinden blæser. I de altid stramme budgetter skal der ikke laves ret mange fejl, for det går galt. Så er det nemmere for rigmænd som Kjeld Kirk, A.P. Møller, Stig Husted-Andersen eller familien Holch Povlsen, som har tjent pengene til deres herregårde ved forretninger uden for landbruget,« påpeger Carsten Rasmussen.

Rigmænd behøver ikke at søge om penge hos fonde, som kræver et vist mål af offentlig adgang, og derfor er velhavernes herregårde ofte mere eller mindre lukkede for offentligheden.

»Som ansat på Aarhus Universitet repræsenterer jeg det offentlige, og jeg synes det offentlige bør have en vis grad af adgang til den kulturskat, de danske herregårde repræsenterer. Imidlertid har jeg også fuld forståelse for, at privatlivets fred skal respekteres, og den balance er nogle ejere bedre til at finde end andre. I den forbindelse er det ikke nogen hemmelighed, at Stig Husted-Andersens køb af

Aalholm Gods på Lolland for 10 år siden er blevet lidt af en kulturhistorisk tragedie. Tidligere var det et fantastisk sted med en høj grad af offentlighed, men i dag har Husted-Andersen, isoleret stedet med adgang forbudt skilte,« beklager Carsten Rasmussen og peger på, at de fleste ejere heldigvis tager hensyn til offentligheden.

»I "Dansk Center for Herregårdforskning", som blev oprettet for tre år siden, er vi en bred vifte af forskellige institutioner, og jeg deltager som Aarhus Universitets repræsentant. Den pengestærkede fond, Realdania, deltager i centret, og for nylig købte fonden den vestjyske herregård Nørre Vosgård, som sættes fuldstændig i stand for et trecifret millionbeløb. Modsat Aalholm er der her tale om en udvikling, som giver større offentlighed, og tager man en samlet afvejning omkring Danmarks i alt cirka 400 herregårde, så synes jeg det ser meget fornuftigt ud. To tredjedele af herregårdene er privatejede, og resten ejes af det offentlige, stiftelser eller andre institutioner,« siger Carsten Rasmussen, som tror på, at de eksisterende herregårde nok skal blive stående mange år endnu.

Tommy Jervidal
jp aarhus@jp.dk

